

Ἡ συμβουλευτικὴ παρέμβαση τῆς Ἐκκλησίας στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο

Λεωνίδα Κατσίρα*

Α. Συμβουλευτικὸ ἔργο τῆς Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς

Συμβουλευτικὸ ἔργο, μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὄρου, ἀσκοῦν καὶ οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, ὅλων τῶν βαθμίδων. Ὅταν ὅμως ὁ σύμβουλος εἶναι καὶ ἱερωμένος καὶ μάλιστα διακεκριμένος, τότε στὴν παράδοσή μας λέγεται «γέροντας»¹. Ὅταν ἡ συμβουλευτικὴ ἀσκεῖται ἀπὸ κληρικούς τῆς Ἐκκλησίας, τότε ὀνομάζεται *Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ*. Αὐτὴ ἡ συμβουλευτικὴ προσφέρεται ἀπὸ ἕναν κληρικό, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ συνδυάσει τὶς πνευματικὲς ἀξίες μὲ μία ψυχολογικὴ προσέγγιση. Ὁ Ποιμαντικὸς Σύμβουλος ἔχει νὰ ἀντιμετωπίζει δυσκολίες καὶ προβλήματα προσωπικοῦ, συναισθηματικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ περιεχομένου. Τέτοια θέματα ἀφοροῦν τὸν γάμο, τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, τὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις, τὸ πένθος, τὴ λύπη, τὴν ἀρρώστια, τὸν πόνο, τὶς ἐνοχὲς καὶ ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὴ θρησκευτικὴ πίστη – θέματα ποὺ ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσει καθὼς ἐντάσσονται στὴ σφαῖρα τῆς ποιμαντικῆς του ἀρμοδιότητος².

Ἡ Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ, ποὺ ἀσκεῖται στὸν χῶρο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔχει ὡς στόχο νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ πάνω σὲ στέρεες βάσεις τὴν ἀνθρωπολογία ἐκείνη, βάσει τῆς ὁποίας ὁ σύμβουλος-ἱερωμένος θὰ διαλεχθεῖ ποιμαντικὰ μὲ τὸν σύγχρονο

* Ὁ Λεωνίδας Β. Κατσίρας εἶναι διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐκπαιδευτικὸς Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν.

1. Σ. Ζούλας, *Ἡ Διάκριση ὡς Ποιμαντικὴ Ἀρετὴ στὸ Συμβουλευτικὸ Ἔργο Συγχρόνων Γερόντων*, διπλωματικὴ ἐργασία στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, Ἀθῆνα 2006, σ. 2.

2. Σ. Κωνσταντινίδου, *Συμβουλευτικὴ Ψυχολογία καὶ Προσανατολισμὸς* (Σημειώσεις), Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ., Ἐαρινὸ ἐξάμηνο 2013-2014.

ἄνθρωπο καὶ τὰ προβλήματα του καὶ θὰ διατυπώσει τὸν ὀρθόδοξο τρόπο ζωῆς, προκειμένου νὰ βοηθήσει στή «διαμόρφωση καὶ μεταμόρφωση τοῦ φιλοκαλικοῦ ἀνθρώπου»³.

B. Σχέση χριστιανικῆς πίστεως καὶ ψυχοθεραπείας

Ὁ σύμβουλος—«γέροντας» γιὰ τοὺς ὀρθόδοξους χριστιανούς σημαίνει τὴ διαδικασία ἐκείνη πὺ ὁ σύμβουλος μὲ τὴν παρέμβαση καὶ τὴ συμπεριφορά του ἀναγεννᾷ πνευματικὰ κάποιον πὺ βρίσκεται καταχωνιασμένος στὶς ἀμφιβολίες του, τὴ μελαγχολία του καὶ τὴ λύπη του καὶ ἔτσι γίνεται ὁ ἀναγεννητῆς τοῦ ταλαιπωρημένου ἀνθρώπου στήν «ἐν Χριστῷ» ζωή. Συμβουλευτικὴ ἀπὸ γέροντα σημαίνει πνευματικὴ θεραπεία, ἀναγέννηση, «ψυχοθεραπεία»⁴. Ὁ ψυχοθεραπευτῆς-σύμβουλος χρησιμοποιεῖ μεθόδους πὺ θεμελιώνονται καὶ ἀποσκοποῦν στή θεραπεία ψυχοπαθολογικῶν συμπτωμάτων, τὴ βελτίωση ψυχολογικῶν δεξιότητων, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα στήν προσωπικὴ ἀνάπτυξη καὶ αὐτογνωσία τοῦ συμβουλευόμενου προσώπου⁵.

Ὁ ποιμαντικὸς σύμβουλος δημιουργεῖ τὶς συνθήκες πὺ θὰ ἐπιτρέψουν στὸν συμβουλευόμενο νὰ βρεῖ ἀπαντήσεις, οἱ ὁποῖες θὰ συμφωνοῦν περισσότερο μὲ τὶς δικές του (τοῦ συμβουλευομένου) ἀξίες⁶. Κάθε «γέροντας» ἔχει τὸν δικό του τρόπο νὰ ἐφαρμόσει τὸ συμβουλευτικὸ του ἔργο ἢ σπουδαιότερη κοινὴ ὅμως μέθοδος γιὰ νὰ ἐφαρμοσθεῖ αὐτὸ εἶναι ἡ διάκριση ἀπέναντι στὸ ποίμνιο καὶ ἡ συμβουλευτικὴ τέχνη γιὰ τὴν ιδιαίτερη περίπτωση τοῦ κάθε προσώπου, τοῦ κάθε συμβουλευόμενου. Ὁ γέροντας Παῖσιος ἀναφέρει χαρακτηριστικά: «[Ὁ γέροντας] ... δὲν ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπη του σὲ ὅλους τὸ ἴδιο. Ἄλλον τὸν ἀγαπάει ἀπὸ μακριά, γιὰτὶ χρειάζεται νὰ τὸν κρατήσῃ σὲ ἀπόσταση, ἄλλον ἀπὸ κοντά, ἀνάλογα μὲ τὸ τί ὠφελεῖ τὸν καθένα. Σὲ ἕναν δὲν πρέπει καθόλου νὰ

3. Α. Σταυρόπουλος, *Ὁρθόδοξη Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*, ἐκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 2012.

4. Ν. Καυκίος, «Ψυχοθεραπεία: Τί εἶναι, πῶς λειτουργεῖ καὶ σὲ ποιούς ἀπευθύνεται;», ἐφημ. «Χανιώτικα Νέα», 26/04/03.

5. Ν. Καυκίος, ὁ.π.

6. G. Corey, *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*, 8th ed. Thomson Brooks/Cole, Belmont 2009. Ρ. Daco, *Ψυχανάλυσις καὶ ψυχικὴ ἰσορροπία*, μετάφρ. Κ. Ἐμμανουήλ. Ἀθήνα 1970.

μιλήσει, σὲ ἄλλον πρέπει νὰ πεῖ δύο λόγια, σὲ ἄλλον λίγα παραπάνω»⁷. Εἶναι θὰ λέγαμε ἢ ἄνευ ὄρου ἀποδοχῆ τοῦ συμβουλευμένου ἀπὸ τὸν σύμβουλο-ἐκπρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ καλὸς θεραπευτὴς ἀκούει μὲ σεβασμὸ καὶ προσοχὴ τὸν συμβουλευόμενο, χωρὶς νὰ κρίνει τίς σκέψεις του, τίς ἀνησυχίες του, τοὺς προβληματισμούς του, ἀλλὰ τοῦ παρέχει ἕναν ἐπικοινωνιακὸ χῶρο συναισθηματικῆς ἀσφάλειας, ὥστε νὰ ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τίς ἄγνωστες πτυχές τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ ἀποδοχὴ καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν ἀδυναμιῶν ἀπὸ τὸν θεραπευτὴ-σύμβουλο βοηθᾷ τὸ ἄτομο νὰ σέβεται τὸν ἑαυτό του. Ἀκόμη, ὁ ποιμαντικὸς σύμβουλος πρέπει νὰ δίδει τὴν αἴσθησι τὸν συμβουλευόμενο ὅτι εἶναι σημαντικὸς, μοναδικὸς καὶ ἀξιόλογος, διότι ἔτσι θὰ τὸν βοηθήσει νὰ ἐπιμείνει στὶς προσπάθειές του γιὰ αὐτοβελτίωση, αὐτογνωσία καὶ αὐτοεκτίμησι⁸.

Ἐπιπροσθέτως, ὁ σύμβουλος-ποιμένας βοηθᾷ τὸ συμβουλευόμενο ἄτομο νὰ ἀξιοποιήσει τίς δυνάμεις ποὺ κρύβονται μέσα του, ὥστε αὐτὸ νὰ ἐπιτύχει τοὺς δικούς του ρεαλιστικοὺς στόχους καὶ νὰ βλέπει πρὸ αἰσιόδοξα τὴν πραγματικότητα, νὰ ἀνακαλύπτει νέους τρόπους ἀντιμετώπισης τῶν καθημερινῶν ἀντιξοοτήτων καὶ νὰ κατανοεῖ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων ἀκόμη, νὰ μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίζει καὶ νὰ ἀποφεύγει τίς ἀνεδαφικὲς προσδοκίες καὶ τοὺς οὐτοπικοὺς στόχους του.

Γ. Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ Συμβουλευτικὴ

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀναγνωρίζοντας τὴν τεράστια σημασία τῆς Συμβουλευτικῆς διαδικασίας, ξεκινᾷ ἕναν ἀγῶνα νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἢ ἀξία τῆς ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς καὶ ἀπὸ ἄλλα μέλη της, μὴ κληρικούς. Ἔχει τὴν εὐκαιρία ἔτσι νὰ ἀπευθύνει σύγχρονα ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὴ βιοηθική, τὸ φύλο, τὴ σεξουαλικότητα, τὴν οἰκολογία καὶ τὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ. Πρόκειται γιὰ ἐρωτήματα στὰ ὁποῖα ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν ἀσχοῦσε τὴ συμβουλευτικὴ παρέμβαση, τόσο ἀπὸ τοὺς γέροντες σὲ ἡσυχαστικούς (μοναστικούς) χώρους, ὅσο καὶ ἀπὸ κληρικούς. Μὲ

7. Παΐσιου τοῦ Ἀγιορείτου, *Πάθη καὶ Ἄρετές*, τ. Ε', ἐκδ. Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Σουρωτῆς, Θεσσαλονίκη 2011.

8. Σ. Ζούλας, ὀ.π., σ. 2.

αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀποκτήσει περισσότερο κῦρος καὶ θὰ γίνῃ ἀντιληπτός καὶ ἀπὸ μὴ μέλη της, τὰ ὅποια, τυχαίως ἢ ἀπὸ ἀμέλεια, βρέθηκαν ἐκτὸς αὐτῆς.

Οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας ἐφαρμόζουν τὴν ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ εἴτε ἀτομικὰ εἴτε ὁμαδικὰ. Ἡ ἀτομικὴ συμβουλευτικὴ ἀποτελεῖ κατὰ βάση ἄμεση παρέμβαση βοήθειας πρὸς τὸ ἄτομο. Κύρια ὅμως μέθοδος τῆς ἀτομικῆς συμβουλευτικῆς εἶναι ἡ ἀτομικὴ συνέντευξη-συζήτηση. Ἀντιθέτως ἡ ὁμαδικὴ συμβουλευτικὴ (διαλέξεις καὶ συζητήσεις ποὺ γίνονται στίς κατὰ τόπους ἐνορίες) ἀπευθύνεται κυρίως σὲ νέους ἀνθρώπους καὶ στηρίζεται στὴν εἰδικὴ θεωρία τῆς δυναμικῆς τῶν ὁμάδων⁹.

Ἡ ψυχοθεραπεία-συμβουλευτικὴ ποὺ ἀσκεῖ ἡ Ἐκκλησία στὰ μέλη της, κληρικούς καὶ λαϊκούς¹⁰, χαρακτηρίζεται καὶ ὡς «κλινικὴ θεολογία»¹¹, ἐφ' ὅσον τὸ ἰατρικὸ μοντέλο «δὲν μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὰ δεδομένα τῶν μελετῶν ἔκβασης τῆς ψυχοθεραπείας»¹². Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι «ψυχοθεραπεία, ἀλλὰ ἀγαπητικὴ σχέση»¹³ καὶ «ἡ συμβουλευτικὴ εἶναι ποιμαντικὴ»¹⁴, ὥστε νὰ παρέχεται θεραπεία καὶ ἀπὸ λαϊκούς συμβούλους καὶ ἐπαγγελματίες ψυχικῆς ὑγείας. Ἡ ποιμαντικὴ ψυχολογία ὡς μία ἀπὸ τὶς κατευθύνσεις τῆς ποιμαντικῆς ἀποτελεῖ νεότευκτο κλάδο τῆς πρακτικῆς θεολογίας, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ προτεσταντισμοῦ¹⁵.

Δ. Ἐξομολόγηση – Ψυχοθεραπεία – Ψυχανάλυση

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέομε τὴν ψυχοθεραπεία μὲ τὴν ἐξομολόγηση. Ὁ π. Βασ. Θερμός, διακρίνοντας τὴν ἐξομολόγηση ἀπὸ τὴν ψυχοθεραπεία,

9. Κωνσταντινίδου, ὀ.π.

10. Ringel-Van Lum, *Die Tiefenpsychologie den Seelsorger*, Wien 1956, σ. 20.

11. *Ψυχῆς Δρόμοι*, Ἐκεῖ ποὺ οἱ ψυχολογικὲς ἐπιστῆμες συναντῶνται μὲ τὴν πίστη, τχ. 1 (2011), Αθήνα, σ. 48.

12. *Ψυχῆς Δρόμοι*, ὀ.π., σ. 48.

13. Ὁ.π., σ. 42.

14. Ὁ.π., σ. 49.

15. Β. Θερμός, *Ἄνθρωπος στὸν ὀρίζοντα! Προσεγγίζοντας τὴ συνάντηση Ὁρθόδοξης Θεολογίας καὶ ἐπιστημῶν τοῦ ψυχισμοῦ*, ἐκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 2006, σ. 33.

ἀναφέρει ὅτι τὸ ἄτομο μπορεῖ ἐλεύθερα νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἐξομολόγηση ἢ στὴν ψυχοθεραπεία. Εἶναι θέμα ἐπιλογῆς του νὰ συνεργήσει στὴ θεραπεία του στὰ δύο αὐτὰ πλαίσια. Ἐάν θέλει, μπορεῖ νὰ «στραφεῖ στὸν Θεό, ἐξ οὗ καὶ ὁ σωστικὸς χαρακτήρας τῆς ἐξομολογήσεως. Ἐάν δὲν θέλει, μπορεῖ ἀπλῶς νὰ χαρεῖ τὴν ἐλευθερία της, τὸ ὕψιστο στοιχεῖο τοῦ “κατ’ εἰκόνα”, γεγονὸς ὅχι λιγότερο χαρμόσυνο. Κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο μέσα στοὺς χαμηλόφωνους ἢ ἀγωνιώδεις τόνους τῆς ψυχοθεραπευτικῆς συνεδρίας, συντελεῖται μία διαδικασία, ὅχι ἄμεσα λυτρωτικῶν χαρακτήρα, ὅπως ἡ ἐξομολόγηση, ἀλλὰ, πάντως, μὲ συνέπειες ὀντολογικῆς τάξεως»¹⁶. Ἔτσι, ἄτομα ποὺ δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι ἡ ἐξομολόγηση, μποροῦν εὐκόλα νὰ καταφύγουν στὴ συμβουλευτικὴ «ψυχοθεραπευτικὴ» παρέμβαση τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἂν θέλουν, ἀργότερα καταφεύγουν καὶ στὸ μυστήριον τῆς ἐξομολόγησης. «Ἄνθρωποι στιγματισμένοι μὲ ἠθικά, ψυχολογικά, νευρολογικά, κοινωνικά, συζυγικά καὶ οἰκογενειακά ἢ ἄλλα προσωπικά προβλήματα θεραπεύονται καὶ προοδευτικὰ ἐτοιμάζονται γιὰ νὰ συμμετάσχουν στὴ νέα ἀπέραντη οἰκογένεια τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν»¹⁷. Ἡ θεραπευτικὴ δύναμη τῆς Ἐξομολογήσεως δὲν στηρίζεται σὲ κτιστὲς μεθόδους, ἀλλὰ στὶς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κτιστὸς καὶ «τὸ κτιστὸ μπορεῖ νὰ ἐπιζήσει, νὰ νικήσει τὸ θάνατο, μόνον ἂν βγεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἂν συνδεθεῖ καὶ σχετισθεῖ μὲ κάτι ἄκτιστο, καὶ τὸ μόνο ἄκτιστο εἶναι ὁ ἄκτιστος Θεὸς»¹⁸. Ἡ Ἐξομολόγηση δὲν στηρίζεται σὲ ὀρθολογιστικὲς τεχνικὲς καὶ ψυχαναλυτικὲς μεθόδους, ἀλλὰ στὸν φωτισμὸ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τόσο τοῦ ἐξομολογούμενου ὅσο καὶ τοῦ πνευματικοῦ πατρός.

16. Β. Θερόμος, «Πρὸς μία θεολογικὴ κατανόηση τῆς ψυχοπαθολογίας καὶ τῆς θεραπείας» στό: *Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο*, ἐκδ. Ἀποστ. Διακονία, Ἀθήνα 1999, σσ. 123-124.

17. Ἀρχιμ. Σαράντη Σαράντου, ἐφημερίου Ἱ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀμαρουσίου, *Περὶ ἐξομολογήσεως*, <http://www.orthros.org/Greek/Keimena/K-PeriExomologisews.htm>.

18. Αὐγουστίδη π. Ἀδαμαντίου, Ἐξομολόγηση ἢ ψυχοθεραπεία; στό: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/avgoustidis_exomologisi.html. (ἀνακτήθηκε 11-1-2019).

Ἀντίθετα, ἡ ψυχανάλυση¹⁹ εἶναι ἀνθρωποκεντρικὴ καὶ «ἀποτελεῖ μίαν μέθοδο ἔρευνας τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς»²⁰. Θεραπεία εἶναι «ἡ ὄντολογικὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀφορᾷ τὴ φύση ἢ τὴν ἐνέργεια, ἀλλὰ μόνον τὸ πρόσωπο»²¹. Φυσικά, «ὀρισμένη τεχνικὴ» δὲν ἔχει ἡ Ἐκκλησία, οὔτε καὶ πρέπει νὰ ἔχει. Ἡ Ἐκκλησία δὲν θεραπεύει, τόσο μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχει, ὅσο μὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι.

Συμβουλευτικὴ ὅμως δὲν χρειάζονται μόνον τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ οἱ κληρικοὶ ὅλων τῶν βαθμίδων. Γιὰ νὰ δοῦμε ὅμως τὶς ἀνάγκες αὐτὲς χρειάζονται ἔρευνες καὶ νὰ ἀναζητήσουμε τοὺς κατάλληλους ἀνθρώπους γιὰ τὴν ἐκπλήρωση αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν. Καὶ ὅλα αὐτά, γιὰ νὰ καταλήξουν στὸ συμπέρασμα: «Οἱ χριστιανοὶ ψυχολόγοι ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐμπλουτίσουν τὴν Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦντας τὶς ἐπαγγελματικὲς τοὺς δεξιότητες γιὰ νὰ ἀναγνωρίσουν καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν ὑγιεῖς συμπεριφορὲς καὶ στάσεις, διότι ἔτσι θὰ ἐπωφεληθεῖ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας»²². Καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας ὅμως δὲν εἶναι μόνον οἱ λαϊκοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ οἰκογένειές τους ποὺ εἶναι ἐνταγμένοι ὡς λειτουργοὶ τοῦ Ὑψίστου. Ἐρευνες στὸ ἐξωτερικὸ ἔδειξαν ὅτι οἱ ἐτερόδοξοι κληρικοὶ δὲν ἦταν τόσο ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς ἄλλους κληρικούς, ἀπὸ τὶς εὐκαιρίες γιὰ ἐπιμόρφωση, ἀπὸ τὴ στήριξη ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους, ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τους ζωὴ. Τὸ χειρότερο, δὲν ἦταν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ ἀποτελεσματικότητά τους»²³. Μάλιστα, τὸ 20% τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν «αἰσθάνονταν ματαιωμένοι»²⁴, με ψυχαναλυτικὴ ὀρολογία καὶ ἐρμηνευτικὴ. Ἄλλη ἔρευνα μεταξὺ προτεστάντων κληρικῶν «ἔδειξε ὅτι γιὰ τοὺς κληρικούς τὸ πόσο σύχναζαν στὴ λατρεία δὲν ἐπηρέαζε εὐνοϊκὰ τὴν [ψυχικὴ]

19. *Ψυχῆς δρόμοι*, ὅ.π., σ. 41.

20. Δ. Κυριαζῆς, «Προλεγόμενα σὲ μίαν θεραπεία τῆς ψυχῆς», στό: *Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο*, ἐκδ. Ἀποστ. Διακονία, Ἀθήνα 1999, 23-95. σ. 59.

21. Ἰωάννης Ζηζιούλας, Μητροπολίτης Περγάμου, «Νόσος καὶ θεραπεία στὴν Ὀρθόδοξη Θεολογία» στό: *Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1999, σ. 133-156.

22. *Ψυχῆς δρόμοι*, ὅ.π., σ. 88.

23. Β. Θερόμος, *Θησαυρὸς σὲ πῆλινα σκεύη: Ἡ ψυχοσωματικὴ ἐπιβάρυνση τῶν κληρικῶν μας καὶ τῶν συζύγων τους*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011, σ. 39.

24. Ὁ.π., σ. 40.

ύγεια τους»²⁵. Άλλοι όμως φορείς της Έκκλησίας ισχυρίζονται ότι αυτό ισχύει για τις προτεσταντικές όμολογίες, στις οποίες δεν υπάρχει κληρός με την έννοια που έχουμε στην Όρθόδοξη Έκκλησία.

Και επειδή οι νέες «έξελίξεις αποτελούν δυνητικά στρεσογόνους παράγοντες»²⁶, Ίταλοι ψυχοθεραπευτές συμπεραίνουν ότι: «είναι ανάγκη λοιπόν να μάθουν [οί κληρικοί] να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους»²⁷ και ότι αυτό θα επιτευχθεί με έμπειρους συμβούλους-ψυχοθεραπευτές από την ίδια την Έκκλησία.

Ό ορθόδοξος κληρικός επίσης, λόγω του ψυχολογικού μηχανισμού της «άντίστασης», αδυνατεί «να αισθανθεί την κρίση που ξεδιπλώνεται μέσα του, διότι σπύδει να τη φιμώσει. Έτσι, προσποιείται πως δεν υπάρχει πρόβλημα... Ένδέχεται, επίσης, να καταφύγει σε σκληρήυση των θέσεών του με αποτέλεσμα να γίνει φανατικός και τυπολάτρης, ή να στρέφεται σε υπερβολές γύρω από θαύματα»²⁸.

Όλοι οι άνθρωποι χρήζουν «βοηθείας» συμβουλευτικής και σε ειδικές περιπτώσεις ψυχοθεραπείας²⁹. Όμως στο σημείο αυτό υπάρχουν ένστάσεις από άλλους φορείς της Έκκλησίας, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι «δεν έχουμε κατανοήσει ότι ή ιερωσύνη δεν είναι επάγγελμα, υποκείμενο σε burnout. Η ιερωσύνη, όπως βιώνεται στην Όρθόδοξη Έκκλησία, είναι διακόνημα, μυστήριο και εύλογία που φέρνει χάρη και χαρά. Αν δεν τη βιώνουμε έτσι, ως φροντίσουμε την πνευματική μας ανάπτυξη και τότε, θα εξαλειφθεί ή πίστη στην αναγκαιότητα προσωπικού ψυχοθεραπευτή και ψυχοθεραπευτικών παρεμβάσεων»³⁰. Ακόμη, για τη θεραπεία της ψυχής μας προσφεύγουμε στην Έκκλησία, τὸ ένα και μοναδικὸ θεραπευτήριο. Η έλλειψη έμπιστοσύνης τελικά στην «έν Αγίω Πνεύματι» διενεργούμενη θεραπεία του ὅλου ανθρώπου φανερώνει αλλοίωση του Όρθοδόξου Χριστιανικού φρονήματος³¹.

Όμως οι ραγδαίες έξελίξεις στην ιατρική έπιστήμη, οι διαχρονικές μεταβολές στο περιβάλλον και τη φιλοσοφία της Υγείας, αλλά και

25. Ό.π., σ. 42.

26. Ό.π., σ. 52.

27. Ό.π., σ. 54.

28. Ό.π., σ. 55.

29. Β. Θερός, Άνθρωπος στὸν ὀρίζοντα..., ὄ.π., σ. 81.

30. Ί. Μ. Γλυφάδας (2014), στὸ www.im-glyfadas.gr.

31. Ί. Μ. Γλυφάδας (2014), στὸ www.im-glyfadas.gr.

οί αλλαγές τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, πού διαμορφώνουν τὸ πῶς κατανοοῦμε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ φροντίδα του σὲ δύσκολες περιστάσεις, μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ ἐξετάσουμε –καὶ ἴσως νὰ ἀναθεωρήσουμε– τὴν ποιμαντικὴ μέριμνα πού προσφέρεται στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο³² καὶ νὰ ἐνταχθεῖ ἡ Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ σὲ εὐρεία κλίμακα στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας.

Σὲ κάθε ἄνθρωπο καὶ σὲ κάθε περίπτωση ὁ ποιμαντικὸς σύμβουλος, εἴτε «γέροντας» εἴτε λαϊκὸς στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, θὰ πρέπει νὰ δώσει τὸ «φάρμακο» πού χρειάζεται. Οἱ διάφορες περιπτώσεις καὶ προβλήματα μπορεῖ νὰ μοιάζουν μεταξύ τους, ἀλλὰ διαφέρουν πάντοτε οἱ συνθήκες καὶ οἱ ἄνθρωποι, τὰ πρόσωπα. Ἔτσι, σὰν καλὸς πνευματικὸς ἰατρός, (ὁ σύμβουλος) πρέπει –ἢ τουλάχιστον καλεῖται– νὰ «θεραπεύσει» τὴν κάθε περίπτωση, βγάζοντας ἀπὸ τὸ πνευματικὸ «σακκίδι» του τὸ κατάλληλο κάθε φορὰ φάρμακο, συνοδευόμενο ἀπὸ τὴν προσευχὴ οἰκεία τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν γερόντων μέθοδος καὶ «συνταγή», μὲ τὴν ὁποία ὁ γέροντας-σύμβουλος πρέπει νὰ συναγωνίζεται μὲ τὸν πιστό, τὸν συμβουλευόμενο στὴ «θεραπεία» του³³.

Ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσει ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξει πρότυπα διάκρισης καὶ ποιμαντικῆς εὐθύνης πρὸς τὸν κόσμο, τὰ πνευματικὰ της τέκνα, τὸν συνάνθρωπο. Καὶ αὐτὰ τὰ πρότυπα εἶναι ἀξιόλογες μορφές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ὅπως ὁ Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος, ὁ Ἰάκωβος Τσαλίκης, ὁ Πορφύριος Μπαῖρακτάρης, ὁ Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, ὁ Τιμόθεος Τζανῆς, ὁ Σωφρόνιος Σαχάρωφ, ὁ Παῖσιος Ἐζνεπίδης καὶ ἄλλοι, πού στόλισαν μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς διάκρισης τὸ πνευματικὸ στερέωμα τῆς ὀρθοδοξίας.

Ε. Ψυχολογικὴ ὑποστήριξη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία

Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ μας, τὴν ἐποχὴ τῆς οικονομικῆς καὶ ἠθικῆς κρίσεως, πολῖτες διαφόρων ἡλικιῶν, παιδιά, ἔφηβοι, ἐνήλικες ἀλλὰ καὶ ὑπερήλικες, πού βρίσκονται ἀντιμέτωποι μὲ δυσάρεστες καταστάσεις,

32. *Θεραπείαν προσάγοντες. Εἰσαγωγή στὴν ποιμαντικὴ διακονία στὸν χῶρο τῆς υγείας* (Συλλογικὸ ἔργο), ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011.

33. Σ. Ζούλας, *Ἡ Διάκριση ὡς Ποιμαντικὴ Ἀρετὴ...*, ὅ.π.

τις όποιες αδυνατούν να διαχειρισθούν, απευθύνονται στην καινοτόμο συμβουλευτική δομή που λειτουργεί με πρωτοβουλία της τοπικής Έκκλησίας. Χαρακτηριστική είναι μάλιστα η επισήμανση του π. Σεβαστιανού: «...Τονίζουμε στους προστρέχοντας προς εμάς, ότι δεν πρέπει να χάσουμε την αισιοδοξία μας και την ελπίδα μας, αλλά να αντιμετωπίσουμε τη σημερινή κατάσταση ως μία δεύτερη ευκαιρία που παρουσιάζεται, για αλλαγή τρόπου ζωής»³⁴.

Σε περιόδους κρίσεως, η Έκκλησία καινοτομεί, διευρύνοντας πέραν της πνευματικής και υλικής βοήθειας την προσφορά της στο κοινωνικό σύνολο. Μέσω του διαλόγου με τους ανθρώπους, που στελεχώνουν τις υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης, ανοίγονται δρόμοι ελπίδας και διεξόδου από τα δεκάδες καθημερινά προβλήματα, που ταλανίζουν τη συντριπτική πλειονοψηφία των ανθρώπων, ήμεδαπών και αλλοδαπών. Έξ ίσου σημαντικό είναι ωστόσο το γεγονός ότι δεκάδες άναξιοπαθούντες άνθρωποι, οι οποίοι αδυνατούν πρακτικά να απευθυνθούν σε ειδικούς, έχουν πλέον τη δυνατότητα να ζητήσουν την ψυχολογική συνδρομή της Έκκλησίας. Στο πλαίσιο αυτό πολλές μητροπόλεις της Έκκλησίας προσφέρουν δωρεάν ψυχολογική υποστήριξη και απευθύνονται σε όσους βρίσκονται σε δεινή οικονομική κατάσταση, προσφέροντάς τους άτελώς συμβουλές για τα ζητήματα που τους απασχολούν.

Στ. Διαφορά έξιμολόγησης και Ψυχοθεραπείας

Για την εκκλησία υπάρχει διαφορά μεταξύ της έξιμολόγησης και της ψυχοθεραπείας. Η έξιμολόγηση είναι θεοσύστατο μυστήριο και αντιμετωπίζει τη θεραπεία του «νοσοῦντος» ανθρώπου ως έχουσα

34. Ο π. Σεβαστιανός υπογραμμίζει ότι: «απευθύνονται στους εφήβους, οι οποίοι αντιμετωπίζουν προβλήματα αυτοπεποίθησης, οι οποίοι δεν μπορούν να διαχειριστούν διάφορες δύσκολες περιστάσεις, όπως οι πανελλαδικές, οι σχέσεις με τους φίλους και την οικογένειά τους». Σε κάθε περίπτωση αναζητείται ο λόγος, τα βαθύτερα αίτια που δημιούργησαν το πρόβλημα και πολλές φορές ξεδιπλώνονται συγκινητικές ανθρώπινες ιστορίες. «Ούσιαστικά, ζητούν βοήθεια διότι τις περισσότερες φορές δεν μπορούν να διαχειριστούν μόνοι τους το πρόβλημα», αναφέρει ο π. Σεβαστιανός Ζερβός, Αρχιερατικός Επίτροπος, Ψυχολόγος στην περιοχή του Κισσού, βλ. στό: «Ταχυδρόμος», Πανθεσσαλική Έφημερίδα, 5-6-2014.

μεταφυσικό χαρακτήρα, ενώ ή ψυχοθεραπεία αντιμετώπιζει τὰ ἴδια γεγονότα, ἀποφιλωμένα τοῦ μεταφυσικοῦ χαρακτήρα, ὡς κοινὰ νοσήματα³⁵. Ἡ ἐξομολόγηση ὡς μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας «ἀνέκαθεν συνδέεται στενότατα μὲ τὴν «ψυχικὴν εὐεξίαν τοῦ ἀνθρώπου, γενικῶς μὲ τὴν πραγματικὴν εὐτυχίαν του»³⁶.

Ὁ ἄνθρωπος φύσει ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ ἐξαγόρευση σὲ ἄλλο πρόσωπο τῶν πράξεων καὶ λογισμῶν του λειτουργεῖ ὡς «φάρμακο» καὶ θεραπεία τῆς ψυχῆς του. Ἡ Ἐκκλησία εἶχε καθιερώσει αὐτὴν τὴν ἐξαγόρευση τῶν λογισμῶν καὶ πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια συστάσεως τῆς μὲ τὸ μυστήριο τῆς ἐξομολόγησης. Πολὺ ἀργότερα δημιουργήθηκε ἡ ψυχανάλυση καὶ ἡ ψυχοθεραπεία, ποὺ εἶναι ἀπομίμηση τῆς ἐξομολόγησεως³⁷. Ὁ ἀβᾶς Κασσιανός (*Μικρὸς Εὐεργετινός*) παρατηρεῖ ὅτι τὸ φοβερὸ πνεῦμα τῆς λύπης ἐμποδίζει τὸ ἄτομο ἀπὸ κάθε ἀγαθὴ ἐργασία καὶ προκαλεῖ σύγχυση, παράλυση καὶ ἀπελπισία³⁸.

Τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει σήμερα ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνέπεια τοῦ κλονισμοῦ τῆς ἐλπίδας στὸν Θεό, τονίζουν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκαλεῖται διαστροφή καὶ σκοτισμὸς τοῦ λογισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου³⁹. Εἶναι προβλήματα ποὺ χρῆζουν ἰδιαίτερης μεταχείρισης καὶ ξεφεύγουν τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ ἐξομολόγου· ὁ πνευματικὸς παραπέμπει στὸν εἰδικὸ ἰατρό. Τέτοια προβλήματα εἶναι μόνον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὀφείλονται ἀποκλειστικὰ σὲ ὀργανικὰ αἷτια⁴⁰. Ὁ ἐξομολόγος-«ψυχοθεραπευτής» τῆς Ἐκκλησίας δέχεται ὅλους ἀνεξαίρετως τοὺς προσερχομένους καὶ συνεπῶς καὶ ὄσους «θέλουν νὰ συζητήσουν τὸ ὑπαρξιακὸ πρόβλημά τους»⁴¹.

Αὐτὴ ἡ ἐξαγόρευση τῶν λογισμῶν μας ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναδύονται ποικίλα συναισθήματα καὶ συγκινήσεις. Οἱ ἐνδοιασμοὶ γιὰ

35. Π. Καρατζίδης, *Ἐξομολόγησις καὶ ψυχοθεραπεία*, Διδ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 1.

36. Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ὁμιλία Μ'*, *Εἰς τὸν Ἰωάννην Βαπτιστὴν*, PG 151, 509A.

37. Καρατζίδης, ὁ.π., σ. 1.

38. Α. Στυλιανᾶκης, «Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς στὴν ἐποχὴ τοῦ ἄγχους», τομέας Ἐπιστημῶν παραρτήματος Θεσσαλονίκης, *ἐπιστημονικὴ διημερίδα*, 10-1-2014.

39. Α. Σταυρόπουλος, *Ποιμαντικὴ, Γάμου καὶ Οἰκογενείας*, ἐκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 2008, σ. 17.

40. Σ. Μπαλογιάννης, *Κλινικὴ Νευροπαθολογία I*, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 3, 12, 15, 69-191.

41. Π. Καρατζίδης, ὁ.π., σ. 156.

τὴν ἐξαγόρευση προέρχονται ἀπὸ τὴ δυσκολία ποὺ νιώθει κάποιος νὰ ἐκφράσει καὶ νὰ συζητήσει τραυματικές καὶ ἐπώδυνες ἐμπειρίες τῆς ζωῆς του. Ὅταν ὅμως συμβαίνει κάτι τέτοιο, αὐτὸ εἶναι μία πολὺ καλὴ ἔνδειξη ὅτι ἀρχίζεις νὰ ἐξερευνᾷς βαθύτερα στρώματα τῆς ψυχικῆς σου ζωῆς. Ὁ στόχος τῆς ἐξομολόγησης δὲν εἶναι νὰ νιώσει ὁ ἄνθρωπος καλὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνάντησης ἢ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ νὰ βάλει νέα θεμέλια στὴ ζωὴ του, ὥστε μετὰ ἀπὸ κάποιο χρονικὸ διάστημα νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ σκέπτεται καὶ νὰ αἰσθάνεται μὲ τρόπο ὠφέλιμο γιὰ τὴ ζωὴ του⁴², δηλ. νὰ θέλει νὰ ἀλλάξει πορεία, νὰ φύγει ἀπὸ τὸ παρελθὸν ποὺ τόσο πολὺ τὸν βασανίζει.

Γιατί ὅμως ὁ ἄνθρωπος καταφεύγει στὸν εἰδικὸ γιὰ συμβουλευτικὴ ἢ ψυχοθεραπεία; Οἱ λόγοι ποὺ οἱ ἄνθρωποι καταφεύγουν στὸν εἰδικὸ εἶναι οἱ ἐξῆς: Αἰσθάνονται ἔντονα καὶ ἐπίμονα αἰσθήματα ἄγχους, φόβου, θλίψης, σύγχυσης, ἀνίας, ἐξάντλησης ἢ ἔλλειψης ἐλπίδας, τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦν νὰ ξεπεράσουν μόνο μὲ τὶς δικές τους προσπάθειες καὶ δυνάμεις, ἢ δὲν γνωρίζουν τὰ ἀκριβῆ αἴτια τῶν αἰσθημάτων τους. Οἱ συναισθηματικὲς καὶ συγκινησιακὲς τους δυσκολίες διαταράσσουν τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῆς καθημερινῆς τους ζωῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀντιμετωπίζουν δυσκολίες ἐπικοινωνίας στὶς σχέσεις τους μὲ ἄτομα στενοῦ περιβάλλοντος, ὅπως νὰ βροῦν φίλους ἢ ἐρωτικούς συντρόφους. Ἐπίσης, ὁ ἐξαντλητικὸς ἐκμηδενισμὸς τῆς πατρικῆς στοργῆς καὶ ἡ ἀπειλητικὴ ὑποτονικότητα τῆς μητρικῆς ἀφοσίωσης στὸ παιδί ἀφήνουν δυσαναπλήρωτα κενά, τὰ ὁποῖα καλεῖται νὰ ἀναπληρώσει ἐνσυνειδήτως ἢ καὶ ἀσυνειδήτως ὁ πνευματικὸς⁴³. Γι' αὐτὸ ὁ πνευματικὸς-ἐξομολόγος ἐπιβάλλεται νὰ ζεῖ τὴν «ἐν Χριστῷ ζωὴ», νὰ εἶναι διορατικὸς καὶ νὰ ἔχει γνώση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς⁴⁴, δηλ. νὰ ἔχει γνώσεις ψυχολογίας καὶ συμβουλευτικῆς.

Στὴ σημερινὴ ἐποχῇ, ἡ ζωὴ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔλλειψη στόχων, ἀξιών καὶ ἰδανικῶν καὶ προτύπων. Οἱ ἴδιοι αἰσθάνονται

42. «Ψυχοθεραπεία: Τί εἶναι, πῶς λειτουργεῖ καὶ σὲ ποιούς ἀπευθύνεται;», ἐφημ. «Χανιώτικα Νέα», 26/04/03, πρβλ. καὶ www.psychology.gr/psychology.htm. «Αὐτοαντίληψη καὶ αὐτοεκτίμηση παιδιῶν καὶ ἐφήβων καὶ ὁ ρόλος τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ σχολείου», Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή, τχ. 552 (2009), σσ. 371-379.

43. Σ. Μπαλογιάννης, *Ψυχιατρικὴ καὶ ποιμαντικὴ ψυχιατρικὴ*, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 11 κ.έ.

44. Κ. Jung, *Ἀναλυτικὴ Ψυχολογία*, μετάφρ. Π. Ἱερομνήμονος, Ζυρίχη 1942, σ. 9.

συντετριμμένοι κάτω από το βάρος των καταπιεστικών καταστάσεων, χωρίς να μπορούν να νιώσουν τη χαρά και την όμορφη ζωή. Αισθάνονται ότι έχασαν το παιχνίδι της ζωής και βασανίζονται από πιθανές ψυχογενείς σωματικές ένοχλήσεις, με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση⁴⁵. Αυτόν είναι ο λόγος που οφείλει το άτομο να προσφύγει σε συμβουλευτική ή ψυχοθεραπεία ή έξομολόγηση (για τους πιστούς της Έκκλησίας), προκειμένου να αλλάξει πορεία στη ζωή του, να θέσει διαφορετικούς στόχους, να μπορεί να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του, τις σκέψεις και τις αντιδράσεις του⁴⁶. Ο Μ. Βασιλείος άλλωστε υποστηρίζει ότι είναι χρήσιμο και απαραίτητο να ζητούμε τη γνώμη και τις συμβουλές των ειδικών⁴⁷.

Ζ. Η ποιμαντική ψυχολογία και Συμβουλευτική Ποιμαντική σήμερα στον εκκλησιαστικό χώρο

Οι προσπάθειες του καθηγητή Ίω. Κορναράκη⁴⁸ και άλλων μεταγενεστέρων ανθρώπων (ιερωμένων και λαϊκών) ευδοκίασαν με επιτυχία και η Ποιμαντική Ψυχολογία καθιερώθηκε όχι μόνον ως επίσημη διδασκαλία στις Ορθόδοξες Θεολογικές Σχολές, αλλά και ως καθημερινή πρακτική της Έλληνικής Ορθόδοξης Έκκλησίας. Αποτέλεσμα τούτου είναι η Ποιμαντική Ψυχολογία να ασκείται σήμερα εμπράκτως σε αρκετές ένορίες σε όλη την Ελλάδα και να βοηθά τους πιστούς στους προβληματισμούς και τις ανησυχίες τους. Ο όρος Ορθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία «μπορεί να μην είναι επιστημονικός σε σχέση με τη σύγχρονη επιστημονική Ψυχολογία», είναι όμως επιστημονικός σε σχέση με τις δικές του κατηγορικές αρχές και προϋποθέσεις. Έξ άλλου η Ορθόδοξη

45. Ν. Καυκιός, *δ.π.*: Γέροντος Παΐσιου, *Λόγοι Γ΄. Πνευματικός αγώνας*, έκδ. Ίερὸν Ἡσυχαστήριον Μοναζουσῶν «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Ἀθήνα 2001, σ. 128.

46. D. Goleman, *Συναισθηματική νοημοσύνη. Γιατί τό "EQ" είναι πιο σημαντικό από τό "IQ"*;, μετάφρ. Α. Παπασταύρου, έκδ. Πεδίο, Ἀθήνα 2011, σ. 32. Βλ. επίσης Α. Κατσίρας, «Ἡ Συναισθηματική νοημοσύνη καὶ ἡ σπουδαιότητά της στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό», *Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή*, τχ. 551 (2008).

47. <http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/osios>.

48. Ίω. Κορναράκης, *Ἡ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου περιεχομένη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία*, Ἀθήνα 1958. Ὁ ἴδιος, *Ἡ συμβολὴ τῆς Ψυχολογίας τοῦ Carl Gustav Jung ἐν τῇ Ποιμαντικῇ Ψυχολογίᾳ*, Ἀθήνα 1963.

Ποιμαντική Ψυχολογία διαθέτει συγκεκριμένο σύστημα ψυχολογικών γνώσεων, που ανταποκρίνεται στους στόχους και τις επιδιώξεις της Ποιμαντικής Θεολογίας⁴⁹.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία, ὡς θεολογική ἀνθρωπολογική-σωτηριολογική διάσταση καὶ λειτουργία, «συγκροτεῖται ἀπὸ θεωρητικὸ ὕλικὸ ποὺ ἔχει ὡς βασικὸ γνώρισμα τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». «Δὲν μπορεῖ, ἐπίσης, νὰ συγκροτῆ θεωρητικὰ συστήματα ποιμαντικοψυχολογικῆς μελέτης καὶ κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς τὴ φωτιστικὴ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁵⁰. Ἡ προϋπόθεση αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν οὐσιώδη ὄρο τῆς ἐπιστημονικῆς συγκρότησης τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας.

Ἐπίσης, ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία ὀφείλει νὰ ἐπισημάνει καὶ νὰ ἐντοπίσει τοὺς βασικοὺς χαρακτήρες καὶ τὶς βιωματικὲς διαδικασίες καὶ νὰ μελετήσῃ τὸν τρόπο βιώσεως τοῦ «Πατερικοῦ Ἀνθρώπου»⁵¹ στὴ συγκεκριμένη ἐποχῇ. Ἔτσι θὰ ἀποδειχθεῖ βασικὸς συγχρονιστικὸς παράγοντας στὴν ἀσκηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ-ποιμαντικοῦ ἔργου καὶ θὰ συγχρονίζει τὸν λόγου τοῦ Κυρίου μὲ τὰ ὑπαρξιακὰ σχήματα τῆς συγκεκριμένης ἐποχῆς.

Γιὰ γίνεῖ ὁμως ἡ σύνδεση τῆς σύγχρονης ψυχολογίας μὲ τὴ Συμβουλευτικὴ-Ποιμαντικὴ, θὰ πρέπει νὰ ἐντάξουμε πορίσματα τῆς σύγχρονης ψυχολογίας στὸ εὐρύτερο σύστημα τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας. Αὐτὸ ὁμως δημιουργεῖ κάποια προβλήματα. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν πορισμάτων τῆς Ψυχολογίας ποὺ μποροῦν νὰ ἀξιοποιηθοῦν στὸν χῶρο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου «εἶναι μία πολὺ συνθετικὴ λειτουργία. Αὐτὴ ἢ “μεταμόσχευση” ἀπαιτεῖ τὴ χειρουργικὴ καὶ συρραπτικὴ ικανότητα μιᾶς γνήσιας, ἀπὸ κάθε ἄποψη, θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας»⁵². Ἡ Ὁρθόδοξη Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ⁵³ ἔχει ὡς στόχο νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ πάνω σὲ στέρεες βάσεις τὴν ἀνθρωπολογία ἐκείνη, βάσει τῆς ὁποίας θὰ συμβουλευθεῖ ποιμαντικὰ

49. Ἰω. Κορναράκης, «Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία. Συνοπτικὸ διάγραμμα τοῦ προβλήματος», *Σύναξις*, 25 (Ἰανουάριος-Μάρτιος 1988), σσ. 19-33· πρβλ. http://www.hsir.org/Theology_el/3g3001Psyx-1.pdf (ανακτήθηκε 06-06-2014).

50. Ἰω. Κορναράκης, ὀ.π.

51. Ἰω. Κορναράκης, ὀ.π.

52. Ἰω. Κορναράκης, ὀ.π.

53. Β. Γιαννακοπούλου, *Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*, ἰδ. ἔκδ., Ἀθήνα 2005.

τόν σύγχρονο άνθρωπο και θα έπισημάνει τὰ προβλήματα εκείνα με τὰ ὁποῖα αὐτὸς θα ἀντιπαλέφει: τὸ χάος, τὸν θάνατο, τὴν ἀσθένεια, τὰ πάθη, τοὺς λογισμοὺς και ὅλα εκείνα ποὺ καθιστοῦν τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο νὰ ἐκμηδενίζεται, νὰ βυθίζεται στὴ θλίψη και τὴν ἀπελπισία.

Ἔτσι θα διατυπώνει ἡ Ἐκκλησία ὀρθόδοξη πρόταση ζωῆς, ποὺ θα βοηθᾷ τὴ διαμόρφωση και μεταμόρφωση τοῦ «φιλοκαλικοῦ ἀνθρώπου»⁵⁴. Αὐτὴ ἡ ποιμαντική, ποὺ ἐφαρμόζεται τόσο στὸ πλαίσιο τῆς ἐξομολογητικῆς ἀπὸ τὸν πνευματικὸ πατέρα, ὅσο και στὸ πλαίσιο τῆς γενικώτερης πνευματικῆς καθοδήγησης ἀπὸ κάποιον «γέροντα», ἀφορᾷ ὄχι μόνο «θέματα ἄμεσα πνευματικῆς φύσεως, ἀλλὰ και προβλήματα τοῦ καθημερινοῦ βίου»⁵⁵, ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω.

Μὲ τὴ συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ ἐπιχειρεῖται ἡ σύνθεση στοιχείων τῆς παραδόσεως και ἐκείνων ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τὶς ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου και ἀπὸ τὴ σύνθεση αὐτὴ προτείνεται ἡ υἰοθέτηση στάσεων και προτύπων, ποὺ θα ἀποβοῦν ἀποτελεσματικὲς σὲ ὁποιαδήποτε συμβουλευτικὴ ποιμαντικὴ ἐπικοινωνία. Θὰ ἦταν πάντως ὠφέλιμη γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἡ σύνδεση τῆς ποιμαντικῆς ψυχολογίας με τὴν ψυχολογία. Ἡ υἰοθέτησή της ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξία, καίτοι διαθέτει τὸ μυστήριο τῆς ἐξομολόγησης, ἔγινε με σκοπὸ νὰ ἀξιοποιηθοῦν οἱ πληροφορίες ποὺ παρέχει, ὥστε νὰ «βοηθήσουν τὸν ποιμένα νὰ χειραγωγῆσει τὸ ποιμνιὸ του στὴν ἐμπέδωση τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἡθους, με σημεῖα ἀναφορᾶς τὸ πρόσωπο και τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ και τὸ παράδειγμα και τὴ διδασκαλία τῶν θεοφόρων Πατέρων... Στὴν προσπάθειά της νὰ βοηθήσει τὸν ποιμένα στὸ περίπλοκο ἔργο τῆς πνευματικῆς καθοδήγησης τῶν πιστῶν, ἀλλὰ και στὴ βοηθητικὴ του παρέμβαση στὰ βιοτικά τους προβλήματα, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀξιοποιήσει κάθε προσφερόμενο μέσο και δυνατότητα. Ἡ ἐπιστημονικὴ ψυχολογία ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέσα...»⁵⁶.

54. Ἀ. Αὐγουστίδης, *Ποιμένας και θεραπευτής: Ζητήματα ποιμαντικῆς ψυχολογίας και ποιμαντικῆς πρακτικῆς*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1999, σ. 82, 53. Α. Σταυρόπουλος, *Ὁρθόδοξη Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2012· βλ. ἀντίθετη κριτικὴ Σ. Ἀδαμίδης, *Θεραπευτικὴ τῶν πατέρων και ψυχανάλυση*, ἐκδ. Σταμούλης, Ἀθήνα 2002.

55. Αὐγουστίδης, ὅ.π., σ. 82.

56. Αὐγουστίδης, ὅ.π., σ. 96.

Πάντως, τὰ σημερινὰ ἀπελπιστικὰ ἀδιέξοδα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου βρίσκονται στὸ μυαλὸ τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Ἡ μόνη διέξοδος εἶναι νὰ συζητᾶμε περισσότερο μὲ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀγαπᾶμε καὶ μᾶς ἀγαποῦν, μὲ τὸν πνευματικὸ μας, μὲ τὸν ποιμαντικὸ ψυχολόγο καὶ σύμβουλο. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Γέροντας Πορφύριος, «ὅταν ἔρθει καὶ κατοικήσει σὲ ὅλο τὸν χῶρο τῆς ψυχῆς μας, τότε φεύγουν ὅλα τὰ προβλήματα, ὅλες οἱ πλάνες, ὅλες οἱ στεναχώριες»⁵⁷. Ἡ δυστυχία, ποὺ ὑφίσταται σήμερα ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία, δὲν εἶναι ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία ἀλλὰ κυρίως συνίσταται στὴν ἀνυπολόγιστη καταστροφὴ καὶ «ἐνταφιασμὸ τῶν ἀνεκτίμητων χαρισμάτων ὁλόκληρων γενεῶν, μὲ τὴν ὑπόσχεση τῆς εὐκόλης ζωῆς ποὺ ἐξαπατηθήκαμε νὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἡ μεγαλύτερη κατάρκτηση»⁵⁸.

Πρὸς ἀντιμετώπιση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, στὸ ἐπιχειρησιακὸ πρόγραμμα: «Ἐκπαίδευση καὶ Διὰ Βίου Μάθηση», Κατηγορία Πράξης: «Προγράμματα Διὰ Βίου Ἐκπαίδευσης», ἐνέταξε πρόγραμμα ἐπιμόρφωσης Κληρικῶν καὶ Λαϊκῶν Στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ὑλοποιήθηκαν καὶ ὑλοποιοῦνται προγράμματα ἐπιμόρφωσης. Ἐνδεικτικὰ, οἱ θεματικὲς ἐνότητες αὐτῆς τῆς παρέμβασης εἶναι: 1. Ποιμαντικὴ καὶ ψυχολογικὴ ὑποστήριξη τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας. 2. Ποιμαντικὴ καὶ ψυχολογικὴ ὑποστήριξη τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου. 3. Ποιμαντικὴ καὶ ψυχολογικὴ ὑποστήριξη τῶν πενθούντων. 4. Ποιμαντικὴ καὶ ψυχολογικὴ ὑποστήριξη τῶν νοσούντων. 5. Ἐπιμόρφωση γιὰ τὴν ὑλοποίηση προγραμμάτων προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ μὲ βάση τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ καὶ πολιτιστικὴ κληρονομία, μὲ σκοπὸ τὴν προαγωγὴ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς καὶ ἀλληλεγγύης.

Ἀκόμη, στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ λειτουργεῖ Γραφεῖο Νεότητος, τὸ ὁποῖο παρέχει βοήθεια, τόσο σὲ ἐνήλικα ὅσο καὶ σὲ ἀνήλικα ἄτομα, σὲ θέματα ἐπιλογῆς σπουδῶν καὶ ἐπαγγέλματος. Εἰδικώτερα στὸ Γραφεῖο αὐτό, ἀλλὰ καὶ στὰ Πνευματικὰ Κέντρα τῆς Ἐκκλησίας,μποροῦν νὰ ἀπευθυνθοῦν ἄτομα ποὺ ἔχουν κάνει λανθασμένες ἐκπαιδευτικὲς

57. Κ. Γιαννιτσιώτης, *Κοντὰ στὸν γέροντα Πορφύριο. Ἐνα πνευματικοπαῖδι τοῦ θυμᾶται*, ἐκδ. Ἴ. Ἦσυχ. Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι Ἀττικῆς 2009, σ. 391.

58. Φ. Φάρος, *Ἡ διαχείριση τῆς ἀγάπης*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2010 (ὀπισθόφυλλο βιβλίου).

ἐπιλογές, ὥστε νὰ βοηθηθοῦν στὴ λήψη νέων ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν ἀποφάσεων καὶ νὰ ἀρχίσουν ἓνα νέο ξεκίνημα στὴ ζωὴ τους⁵⁹.

Η. Ποιμαντικὴ Συμβουλευτικὴ μέσω διαδικτύου

Μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν νέων τεχνολογιῶν καὶ τῆς πληροφορικῆς ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔμεινε ἐκτὸς αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης τῶν νέων τεχνολογιῶν, τοῦ διαδικτύου. Μία ἰδιαίτερη πτυχὴ τῆς συμβουλευτικῆς τῆς Ἐκκλησίας γίνεται μὲ τὴ χρήση ἠλεκτρονικῶν μέσων, δηλ. μὲ ἐναλλακτικούς τρόπους ἀσκησης τῆς συμβουλευτικῆς, ὅπως εἶναι ἡ τηλεσυμβουλευτικὴ, μέσω διαδικτύου. Μία Ἐκκλησία, πιστὴ στὴν ἀποστολὴ της, δὲν μπορεῖ νὰ παραλείψει νὰ συλλέξει καὶ νὰ ἀναγνωρίσει τὰ σενάρια ποὺ ὁ κυβερνοχώρος εἰσάγει στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων⁶⁰.

Σὲ διάφορους ἰστοτόπους μητροπόλεων, ἰ. μονῶν, ἐκκλησιῶν ἔχουν ἀναρτηθεῖ ἔργα πατέρων σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ποὺ ταλανίζουν τὴ ψυχὴ του, ὅπως θλίψη, ἀπελπισία, κρίση, ἀπόγνωση καὶ τὰ σημερινὰ ψυχολογικὰ ἀδιέξοδα τῆς ἐποχῆς τῆς παγκοσμιοποίησης. Ὁ ποιμένας-σύμβουλος, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ διαδίκτυο καὶ προτίθεται νὰ ἀσκήσει τὴ συμβουλευτικὴ του ποιμαντικὴ διακονία μέσω αὐτοῦ τοῦ τρόπου, ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τοῦλάχιστον ἓνα ποίμνιο τελειῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ σύννηθες τῆς ἐνορίας του, τῆς μητροπόλεώς του, τῆς περιοχῆς του, ἓνα ποίμνιο ποὺ μοιράζεται μία συγκεκριμένη κουλτούρα, αὐτὴ τοῦ διαδικτύου. Οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ ποιμένας-σύμβουλος προσεγγίζει τοὺς ἀνθρώπους, μέσω τοῦ διαδικτύου, εἶναι συνήθως τρεῖς:

α) Προκαλεῖ ὁ ἴδιος συζητήσεις, σχολιάζοντας τὴν καθημερινότητα, καὶ μὲ ἀφορμὴ αὐτὴν ἀναπτύσσει θέματα πνευματικῆς οἰκοδομῆς πρὸς ὄφελος τοῦ ποιμνίου του.

59. Πρόγραμμα ἐπιμόρφωσης κληρικῶν καὶ λαϊκῶν στελεχῶν τῆς ἐκκλησίας στό: <https://www.vimaorthodoxias.gr/ekklisia-tis-ellados/programma-epimorfosis-klirikon-kai-laikon-stelexon-tis-ekklisias> (ἀνακτῆθηκε 10-1-2019).

60. Ε. Halabi (Σάρα Μοναχὴ), *Ἡ χρήση τοῦ διαδικτύου στὴν ποιμαντικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας*, διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 35.

β) Παρακολουθεί συζητήσεις και απόψεις των τηλεσυμβουλευομένων, επεμβαίνοντας και δίνοντας την ὀρθόδοξη ἄποψη σὲ αὐτές, ἀκόμη και σὲ συζητήσεις ποὺ δὲν εἶναι καθαρὰ θεολογικὲς ἢ μὲ ἐκκλησιαστικὸ ἐνδιαφέρον ἢ τὰ μέλη τους δὲν φαίνονται νὰ ἐνδιαφέρονται ἄμεσα γιὰ τὴν ἄποψη τῆς Ἐκκλησίας. Μέσα ἀπὸ αὐτὲς τὶς συζητήσεις οἰκοδομεῖ τὴν ὀρθόδοξη ἄποψη μὲ ἕμμεσο τρόπο.

γ) Ἐπίσης, ἀναμένει στὸ διαδίκτυο νὰ δεχθεῖ προσωπικὰ ἐρωτήσεις και προβληματισμοὺς τῶν χρηστῶν τοῦ διαδικτύου και νὰ μπορεῖ νὰ δώσει λύσεις σὲ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Ἡ ιστοσελίδα εἶναι στατική σελίδα, ἕνας χῶρος ποὺ δὲν ἔχει διαδραστικὸ χαρακτήρα. Ἀντίθετα τὸ διαδικτυακὸ ἡμερολόγιο (blog) εἶναι ἕνας κατ' ἐξοχὴν χῶρος συζήτησης, στὸν ὁποῖο οἱ ἐπισκέπτες μποροῦν νὰ συμμετέχουν και νὰ ἀπαντοῦν, νὰ συνδιαλέγονται και νὰ συνθέτουν ἐπιχειρήματα, πάνω σὲ θέματα ποὺ ἔχει ἐπιλέξει ὁ κάτοχος τοῦ blog, δηλ. ὁ ποιμένας-ιερέας ἢ λαϊκός, ὡς μέλος τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Μέσω αὐτῶν τῶν θεμάτων μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ συμβουλευτικὴ ποιμαντικὴ μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὴν ἀσκεῖ στὶς ὀμάδες νέων, στὶς νεανικὲς συντροφιὲς τῶν ἐνοριῶν του ἢ ἀκόμη στὶς συναντήσεις ποὺ ἐνδεχομένως πραγματοποιεῖ μὲ ὀμάδες ἐνηλίκων, ὅπου ἀναπτύσσεται ἕνα θέμα και ἀκολουθεῖ συζήτηση-διάλογος⁶¹.

Τὸ διαδίκτυο πλεονεκεῖ σὲ σχέση μὲ τὴν προσωπικὴ ἐπαφὴ τοῦ συμβούλου μὲ τὸν πελάτη-συμβουλευόμενο, ὁ ὁποῖος ἀδυνατεῖ γιὰ πολλοὺς και διαφόρους λόγους νὰ παραστῆ στὸν ποιμαντικὸ ψυχολόγο-σύμβουλο εἴτε γιὰ ἐξομολόγηση, εἴτε γιὰ συζήτηση-συμβουλευτικὴ. Ἡ αἰτία αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνωνυμία, μὲσω διαδικτύου, ἀλλὰ και ἡ ἔλλειψη τῆς εἰκόνας, δηλ. τοῦ προσώπου, ποὺ τὴν καλύπτει τὸ blog. Ἐκτὸς διαδικτύου ὁ μόνος τρόπος νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ κάποιος μὲ τὸν ποιμαντικό-σύμβουλο εἶναι ἡ προσωπικὴ ἐπαφὴ, κάτι ποῦ, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ προβλήματος ποὺ ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ διατυπώσῃ, δημιουργεῖ συστολή, ἴσως και πολλὰς φορὲς ντροπὴ. Ὅμως ἀξίζει ὅσοι διαθέτουν τὸ τάλαντο νὰ μποροῦν νὰ συμβουλεύουν, νὰ ποιμάνουν και μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο. Οἱ καιροὶ ἔχουν ἀλλάξει και οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀναζητοῦν, μὲσω διαφόρων τρόπων, λύσεις στοὺς προβληματισμοὺς και ἀνησυχίαις τους.

61. Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ μὲσω Διαδικτύου, στό: <https://docplayer.gr/1701723-Symvoyleytiki-poimantiki-meso-diadiktyoy.html> (ἀνακτήθηκε 10-1-2019).

Τελικά συμπεράσματα

Οί άνθρωποι, είτε με άτομική συμβουλευτική είτε με ομαδική είτε μέσω του μυστηρίου της ιερᾶς ἑξομολόγησης, «ἀπευθύνονται στην Ἐκκλησία για νὰ βροῦν τὴν πιὸ σωστὴ για τὶς περιστάσεις λύση. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος συμβουλεύεται σὲ ὅ,τι θεωρεῖ ὡς δική του ἀνάγκη ἢ φαίνεται σὰν ἀνάγκη του. Ἀκόμη, ἡ Ἐκκλησία ἀνταποκρίνεται “κατὰ τὴν ἐκάστου ἰδίαν χρείαν”⁶², καὶ ἀνήκει αὐτὴ ἡ ἀνάγκη, τὸ εἶδος τῶν συμβουλῶν ποὺ ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὴ διαδικασία παροχῆς τῶν σχετικῶν ἀπαντήσεων»⁶³. Ὁ ποιμένας, ἑξατομικεύοντας τὸ ποιμαντικὸ ἔργο, πρέπει νὰ προσφέρει τὸν κατάλληλο λόγο με τὸν κατάλληλο τρόπο καὶ στὸ κατάλληλο κλίμα πνευματικῆς καθοδήγησης, για νὰ ὠφελήσει ἀποτελεσματικὰ ἀλλὰ καὶ διακριτικὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στοὺς *Περὶ Ἱερωσύνης* λόγους του ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἠθικοὶ ὅροι καὶ οἱ ποιμαντικοὶ κανόνες δὲν πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται γενικὰ καὶ ἀπρόσωπα, ἀλλὰ νὰ συνδέονται με συγκεκριμένα πρόσωπα καὶ συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ἔτσι, ἡ ἀντικειμενικὰ ἴδια ἠθικὴ παρεκτροπή, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀρετὴ, ἀποκτᾶ διαφορετικὸ νόημα ὅταν ἐκδηλώνεται ἀπο διαφορετικὰ πρόσωπα. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει ὅτι ὁ ποιμένας ἔχει ἀνάγκη «πολλῆς μὲν καὶ παντελοῦς τῆς πίστεως, μείζονος τῆς παρὰ Θεοῦ συνεργίας, οὐκ ὀλίγης δὲ τῆς ... ἀντιτεχνήσεως», για νὰ βρεῖ τὸ κατάλληλο «φάρμακο» για τὴν κάθε ψυχῆ⁶⁴.

Στὴ θεραπεία τῶν ψυχῶν δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μέτρο πάντοτε ὑγιεινὸ οὔτε πάντοτε βλαβερό. Κάτι ποὺ ἴσως εἶναι χρήσιμο καὶ καλὸ για μερικοὺς μπορεῖ νὰ βλάψει ἄλλους, γιατί τὰ πρόσωπα εἶναι διαφορετικὰ καὶ οἱ χαρακτήρες αὐτῶν ποὺ ποιμαίνονται παρουσιάζουν ποικιλία. Για νὰ ἐπιτύχει ὁ ποιμένας στὸ δύσκολο ἔργο του, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βαθεῖα πίστη καὶ τὴν κλήση ἀπὸ τὸν Θεό, πρέπει νὰ ἔχει ἀρκετὴ πολυμέρεια

62. Θεία Λειτουργία Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

63. Α. Σταυρόπουλος, «Ἡ χρῆση τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων στὴ συμβουλευτικὴ τῆς Ἐκκλησίας», Εἰσαγωγικὲς σχέψεις τοῦ Προεδρεύοντος στὴ Γ' Συνεδρία τῆς Ἡμερίδας, Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Θείας Λατρείας καὶ τοῦ Ποιμαντικοῦ Ἔργου, 2011-2015, στὸ: <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/worship/worship.htm>.

64. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ Ἱερωσύνης*, 2, PG. 48, 634· ἐπίσης, Α. Κεσελόπουλος, *Προτάσεις ποιμαντικῆς Θεολογίας*, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονικὴ 2003.

και διάκριση, ούτως ώστε να μπορεί να έρχεται σε προσωπική έπαφή με τους ανθρώπους, με τα ποικίλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κάθε φορά⁶⁵.

Σήμερα, στην τόσο κρίσιμη και ταραγμένη εποχή που διάγουμε, υπάρχουν αρκετά παραδείγματα ιερέων, οι οποίοι μιμούμενοι την άπροσμέτρητη αγάπη του σωτήρα Χριστού αναδεικνύονται σε χαρισματικούς ποιμένες, που αναλαμβάνουν συγκινητικές πρωτοβουλίες ποιμαντικής διακονίας του πονεμένου αδελφοῦ⁶⁶ και είναι μυσταγωγοί και έμπνευστές του ποιμνίου τους στην έν Χριστῶ ζωή⁶⁷. Έτσι, όταν ο συμβουλευόμενος άνθρωπος αναγνωρίζει τις προσπάθειες που καταβάλλει ο παιδαγωγός για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του, ευαισθητοποιείται, βιώνει συναισθήματα συμπάθειας, θαυμασμού και σεβασμού γι' αυτόν και ένθαρρύνεται να έντεινει τις προσπάθειές του για την πρόσκτηση τῶν προσφερόμενων διδακτικῶν αγαθῶν⁶⁸. Όλη ή παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας συνίσταται στο να θεραπεύει και να ζωοποιεί την ψυχή του ανθρώπου. Στο σημείο αυτό έγκειται ή θεραπεία τῆς ψυχῆς και σε αυτό συντελοῦν τὰ μυστήρια και ή άσκητική ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Η θεραπευτική της άγωγή μπορεί να έλευθερώσει τὸν άνθρωπο και να τὸν θεραπεύσει ἀπὸ τὸ άγχος και την άνασφάλεια⁶⁹.

65. Κεσελόπουλος, ό.π.

66. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό τῆς «Κιβωτοῦ» τοῦ π. Ἀντωνίου Παπανικολάου στην Ἀθήνα, ή οποία ιδρύθηκε τὸ 1998, προκειμένου να βοηθήσει νέα παιδιά έγκαταλελειμμένα, μπλεγμένα στα ναρκωτικά και την έξαθλίωση. Ὁ νεαρός ιερέας, διαπιστώνοντας τις πολὺ άσχημες συνθήκες διαβίωσης τῶν παιδιῶν θέλησε να βοηθήσει με σκοπὸ να ανατρέψει και να βελτιώσει αὐτὴν τὴν άσχημη κατάσταση και ή Κιβωτὸς να άποτελέσει μία έστία φροντίδας, συμπαράστασης και έλπίδας για τὸ μέλλον αὐτῶν τῶν παιδιῶν τῆς «άλλης» Ἀθήνας.

67. Β. Καλλιακμάνης, Ὁ Ἐκκλησιολογικὸς Χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς, *Λεντίω Ζωννόμενοι*, τ. II, έκδ. Μυθονία, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 60.

68. A. P. Alexander, H. P. Winne, *Handbook of Educational Psychology*, New Jersey 2006, σ. 337· J. Cohen, "Educating Minds and Hearts: Social Emotional Learning and the Passage", στο: *Adolescence*, New York 1999, σ. 65.

69. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν*, PG 51, 354-355.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Alexander A. P., Winne H. P., *Handbook of Educational Psychology*, New Jersey 2006.
- Cohen J., "Educating Minds and Hearts: Social Emotional Learning and the Passage", στό: *Adolescence*, New York 1999.
- Corey G., *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*, 8th ed., Thomson Brooks/Cole, Belmont 2009.
- Daco P., *Ψυχανάλυσις και ψυχική ισορροπία*, μετάφρ. Κ. Έμμανουήλ, Αθήναι 1970.
- Goleman D., *Συναίσθηματική νοημοσύνη. Γιατί το "EQ" είναι πιο σημαντικό από το "IQ"*; μετάφρ. Α. Παπασταύρου, έκδ. Πεδίο, Αθήνα 2011.
- Halabi E. (Σάρα Μοναχή), *Η χρήση του διαδικτύου στην ποιμαντική πράξη της Έκκλησίας*, διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 2012.
- Johnson E., Jones St., *Psychology and Christianity*, InterVasity Press, Illinois 2000.
- Jung K., *Αναλυτική Ψυχολογία*, μετάφρ. Π. Έρομνήμονος, Ζυρίχη 1942.
- Jung K., *Psychologie und Religion*, Zürich 1940.
- McLeod J., *Εισαγωγή στη Συμβουλευτική*, έκδ. Μεταίχιμο, Αθήνα 2005.
- Ringel Van Lum, *Die Tiefenpsychologie den Seelsorger*, Wien 1953.
- Rogers C., *A Theory of personality and behavior*, London 1951
- Rogers C., "A Theory of Therapy, Personality, and Interpersonal Relationships: As Developed in the Client-Centered Framework" στό: S. Koch (Ed.), *Psychology: A Study of a Science. Formulations of the Person and the Social Context*, New York 1959, τόμ. 3, σσ. 184-256.
- Άβας Κασσιανός, *Μικρός Έυεργετινός*, σ. 319.
- Άδαμίδης Σ., *Θεραπευτική των πατέρων και ψυχανάλυση*, έκδ. Σταμούλης, Αθήνα 2002.
- Αύγουστίδης Ά., *Ποιμένας και θεραπευτής: Ζητήματα ποιμαντικής ψυχολογίας και ποιμαντικής πρακτικής*, έκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1999.
- Γέροντος Παΐσιου, *Λόγοι Γ'. Πνευματικός άγώνας*, έκδ. Έρον Έσυχαστήριον Μοναζουσών «Έυαγγελιστής Έωάννης ό Θεολόγος», Αθήνα 2001.
- Γιαννακοπούλου Β., *Συμβουλευτική Ποιμαντική*, ιδ. έκδοση, Αθήνα 2005.
- Γιαννιτσιώτης Κ., *Κοντά στον γέροντα Πορφύριο. Ένα πνευματικοπαίδι του θυμάται*, έκδ. Έ. Έσυχ. Μεταμόρφωση του Σωτήρος, Μήλεσι Άττικής 2009.
- Γρηγορίου Παλαμά, *Όμιλία Μ', Είς τον Έωάννην Βαπτιστήν*, PG 151, 509A.
- Δημητρόπουλος Έ., *Συμβουλευτική και συμβουλευτική ψυχολογία: Θεωρία, μεθοδολογία, πράξη*, έκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2005.
- Ζηζιούλας Έωάννης, Μητροπολίτης Περγάμου, «Νόσος και θεραπεία στην

- Ἵορθόδοξη Θεολογία» στό: *Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1999, σσ. 133-156.
- Ζούλας Σ., *Ἡ Διάκριση ὡς Ποιμαντικὴ Ἀρετὴ στό Συμβουλευτικὸ Ἔργο Συγχρόνων Γερόντων*, διπλωματικὴ ἐργασία στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 2006.
- Θεραπείαν προσάγοντες. *Εἰσαγωγὴ στὴν ποιμαντικὴ διακονία στὸν χῶρο τῆς υγείας*, (Συλλογικὸ ἔργο), ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011.
- Θερμὸς Β., *Θησαυρὸς σὲ πῆλινα σκευή: Ἡ ψυχοσωματικὴ ἐπιβάρυνση τῶν κληρικῶν μας καὶ τῶν συζύγων τους.*, ἐκδ. Ἀρμός 2011.
- Θερμὸς Β., *Ἄνθρωπος στὸν ὀρίζοντα! Προσεγγίζοντας τὴ συνάντηση Ἵορθόδοξης Θεολογίας καὶ ἐπιστημῶν τοῦ ψυχιζμοῦ*, ἐκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 2006.
- Θερμὸς Β., «Πρὸς μία θεολογικὴ κατανόηση τῆς ψυχοπαθολογίας καὶ τῆς θεραπείας» στό: *Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο*, ἐκδ. Ἀποστ. Διακονία, Ἀθήνα 1999.
- Ἰ. Μ. Γλυφάδας, «Ψυχαναλυτικὲς περιπλανήσεις στὸν χῶρο τῶν Μυστηρίων καὶ τῆς ἱερατικῆς διακονίας-Κριτικὴ στὶς νέες ἐκδόσεις ψυχο-θεολογίας», στό: <http://www.im-glyfadas.gr/01/09/01090008.asp>, 5-6-2014.
- Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ Ἰερωσύνης*, 2, PG 48, 634.
- Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν*, PG 51, 354-355.
- Καλλιακμάνης Β., *Ὁ Ἐκκλησιολογικὸς Χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς*, *Λεντίω Ζωννύμενοι*, τ. II, ἐκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2005.
- Καρατζίδης Π., *Ἐξομολόγησις καὶ ψυχοθεραπεία*, διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 1995.
- Κατσίρας Λ., «Ἡ Συναισθηματικὴ νοημοσύνη καὶ ἡ σπουδαιότητά της στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό», *Ἐλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή*, τχ. 551 (2008).
- Κατσίρας Λ., «Αὐτοαντίληψη καὶ αὐτοεκτίμηση παιδιῶν καὶ ἐφήβων καὶ ὁ ρόλος τῆς οἰκογένειας καὶ τοῦ σχολείου», *Ἐλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή*, τχ. 552 (2009), σσ. 371- 379.
- Καυκιὸς Ν., «Ψυχοθεραπεία: Τί εἶναι, πῶς λειτουργεῖ καὶ σὲ ποιὸς ἀπευθύνεται;», ἐφημ. «Χανιώτικα Νέα», 26/04/03, πρβλ. καὶ www.psychology.gr/psychology.htm.
- Καυκιὸς Ν., «Ἵποκειμενικότητα καὶ Ἀγάπη», στό: <http://www.psychology.gr/yprokeimagapi.htm> (5-12-2016).
- Κεσελόπουλος Ἀ., *Προτάσεις ποιμαντικῆς Θεολογίας*, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 2003.
- Κορναράκης Ἰω., «Ἵορθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία. Συνοπτικὸ διάγραμμα τοῦ προβλήματος», *Σύναξη*, τ. 25 (Ἰανουάριος-Μάρτιος 1988), σσ. 19-33· πρβλ. http://www.hsir.org/Theology_el/3g3001Psych-1.pdf (06-06-2014).

- Κορναράκης, Ίω., *Ἡ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου περιεχομένη Ποιμαντική Ψυχολογία*, Ἀθήναι 1958.
- Κορναράκης Ίω., *Ἡ συμβολὴ τῆς Ψυχολογίας τοῦ Carl Gustav Jung ἐν τῇ Ποιμαντικῇ Ψυχολογίᾳ*, Ἀθήναι 1963.
- Κούρια Ίω., «Τί εἶναι ἡ Συμβουλευτικὴ Ψυχολογία καὶ πῶς λειτουργεῖ», στὸ Κέντρο Συμβουλευτικῆς καὶ Ψυχοθεραπείας, www.kentrostirixis.gr.
- Κουφογιάννη-Καρκανιᾶ Π., *Ἡ συμβουλευτικὴ ψυχολογία στὴ χριστιανικὴ ἀγωγή*, ἐκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 2001.
- Κυριαζῆς Δ., «Προλεγόμενα σὲ μία θεραπεία τῆς ψυχῆς», στό: *Θεολογία καὶ Ψυχιατρικὴ σὲ διάλογο*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1999, 23-95.
- Κωνσταντινίδου Σ., *Συμβουλευτικὴ Ψυχολογία καὶ Προσανατολισμός (Σημειώσεις)*, Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ., Ἐαρινὸ ἐξάμηνο 2013-2014.
- Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ΒΕΠΕΣ, τ. 41, σ. 352.
- Μαλικιώση-Λοῖζου Μ., *Συμβουλευτικὴ Ψυχολογία*, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθήνα 1996, 2009.
- Μπαλογιάννης Σ., *Κλινικὴ Νευροπαθολογία I*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1984.
- Μπαλογιάννης Σ., *Ψυχιατρικὴ καὶ ποιμαντικὴ ψυχιατρικὴ*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1984.
- Περιοδικὸ *Ψυχῆς Δρόμοι*, Ἐκεῖ ποὺ οἱ ψυχολογικὲς ἐπιστῆμες συναντῶνται μὲ τὴν πίστη, τεῦχος 1, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011.
- Πιπερόπουλος Γ., *Ψυχολογία*, Θεσσαλονίκη 1994.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δ., *Συμβουλευτικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμός*, Πανεπ. Σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Τμῆμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας, Ἀθήνα 2004.
- Σταυρόπουλος, Α., «Ἡ χρῆση τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων στὴ συμβουλευτικὴ τῆς Ἐκκλησίας», Εἰσαγωγικὲς σχέψεις τοῦ Προεδρεύοντος στὴ Γ' Συνεδρία τῆς Ἡμερίδας, Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Θείας Λατρείας καὶ τοῦ Ποιμαντικοῦ Ἔργου, 2011–2015, στό: <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/worship/worship.htm> (06-66-2018).
- Σταυρόπουλος Α., *Ὁρθόδοξη Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2012.
- Σταυρόπουλος Α., *Ποιμαντικὴ Γάμου καὶ Οἰκογενείας*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2008.
- Στυλιανᾶκης Α., «Ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς στὴν ἐποχὴ τοῦ ἄγχους», τομέας Ἐπιστημόνων παραρτήματος Θεσσαλονίκης, *ἐπιστημονικὴ διημερίδα*, 10-1-2014.
- Φάρος Φ., *Ἡ διαχείριση τῆς ἀγάπης*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2010.
- Φρόμ Ἔ., *Τὸ Δόγμα τοῦ Χριστοῦ*, μετάφρ. Δ. Θεοδωρακάτος, Ἀθήναι 1974.

Ίστοτοποι:

<http://www.diorismos.gr/>, 26/06/2013.

<http://www.ekep.gr/Guidance/alloi.asp>, 5-6-2014.

http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/worship/main_imerides.htm.

<http://www.liamitsea.com/2.html>, 5-6-2014.

<http://www.kentrostirixis.gr/index.php/arthra-psychologias/psychologia-enilikon-zeygous/102-ti-einai-i-symvouleftiki-psychologia-kai-pos-leitourgei>, 5-6-2014.

http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/osios_nikodhmos_agioreiths/aperantos_mnhmh.htm, 10-6-2014.

SUMMARY

The Counseling Intervention of the Church in Greece

By Leonidas Katsiras, *PhD*

National and Kapodistrian University of Athens

The Orthodox Church, recognising the great importance of Counselling, starts a struggle in order to credit the importance of pastoral counselling exercised even by others, non clergy members. The changes of social conditions nowadays, as shaped today, and the way we understand a person in difficult circumstances, require us to consider pastoral concern, offered to modern people and integrate pastoral counselling on a wide scale in the fields of the Church.

Psychotherapy counselling exercised by the Church and its members, ministers or not, is characterised as Clinical Theology. The counsellor-priest helps people make use of their powers within so that they achieve their own realistic goals and see reality in a more optimistic way, discover new ways of confronting everyday adversities and understand other people's behaviour.

Thus, via dialogue with people staffing psychological support services, ways of hope and escape from numerous daily problems open up, problems that agonise the devastating majority of local and foreign people alike.

Nowadays the life of those people is characterised by lack of goals, values and ideals and they feel devastated by the burden of the

circumstances, without being able to sense the joys of life. This is the reason why a person needs to turn to Counselling or Psychotherapy, to confess (as far as believers are concerned) in order to change course in their life, set other goals and manage their feelings.